

Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-180/98 έως C-184/98

Pavel Pavlov κ.λπ.

κατά

Stichting Pensioenfonds Medische Specialisten

(αίτηση του Kantongerecht te Nijmegen
για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως)

«Υποχρεωτική υπαγωγή σε επαγγελματικό ταμείο συντάξεων — Συμβιβαστό με τους κανόνες ανταγωνισμού — Χαρακτηρισμός επαγγελματικού ταμείου συντάξεων ως επιχειρήσεως»

Προτάσεις του γενικού εισαγγελέα F. G. Jacobs της 23ης Μαρτίου 2000 I-6456

Απόφαση του Δικαστηρίου της 12ης Σεπτεμβρίου 2000 I-6497

Περίληψη της αποφάσεως

1. *Ανταγωνισμός — Κοινοτικοί κανόνες — Καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής — Συλλογικές συμβάσεις για την επίτευξη στόχων κοινωνικής πολιτικής — Απόφαση των μελών ελευθερίου επαγγέλματος να συστήσουν σύστημα επικουρικών συντάξεων και να ζητήσουν από τις δημόσιες αρχές να καταστήσουν υποχρεωτική την υπαγωγή στο ταμείο συντάξεων — Υπαγωγή στο καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής — Συμφωνία εντός ελευθερίου επαγγέλματος μη υποκειμένη στο ίδιο καθεστώς με συλλογική σύμβαση μεταξύ κοινωνικών εταίρων*

[Συνθήκη ΕΚ, άρθρο 85 § 1 (νυν άρθρο 81 § 1, ΕΚ) και άρθρα 118 και 118 Β (τα άρθρα 117 έως 120 της Συνθήκης ΕΚ αντικαταστάθηκαν από τα άρθρα 136 ΕΚ έως 143 ΕΚ)· συμφωνία για την κοινωνική πολιτική που συνήφθη μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας πλην του Ηνωμένου Βασιλείου, άρθρα 1 και 4]

2. Ανταγωνισμός — Κοινοτικοί κανόνες — Επιχείρηση — Έννοια — Ανεξάρτητοι ειδικευμένοι ιατροί — Υπαγωγή — Καταβολή εισφορών σε ένα μοναδικό επαγγελματικό ταμείο συντάξεων — Ιατροί που ενεργούν ως επιχειρήσεις
[Συνθήκη ΕΚ, άρθρα 85, 86 και 90 (νυν άρθρα 81 ΕΚ, 82 ΕΚ και 86 ΕΚ)]
3. Ανταγωνισμός — Κοινοτικοί κανόνες — Επιχείρηση — Έννοια — Επαγγελματική οργάνωση έχουσα καθεστώς δημοσίου δικαίου — Υπαγωγή — Ένωση ειδικευμένων ιατρών
[Συνθήκη ΕΚ, άρθρο 85 (νυν άρθρο 81 ΕΚ)]
4. Ανταγωνισμός — Συμπράξεις — Ίδρυση επαγγελματικού ταμείου συντάξεων από τα μέλη ελευθερίου επαγγέλματος — Παραδεκτό — Απόφαση των δημοσίων αρχών να καταστήσουν υποχρεωτική την υπαγωγή στο ταμείο συντάξεων — Επιτρέπεται
[Συνθήκη ΕΚ, άρθρα 5 και 85 (νυν άρθρα 10 ΕΚ και 81 ΕΚ)]
5. Ανταγωνισμός — Κοινοτικοί κανόνες — Επιχείρηση — Έννοια — Ταμείο συντάξεων — Υπαγωγή — Έλλειψη κερδοσκοπικού σκοπού — Στοιχεία αλληλεγγύης — Κοινωνικός σκοπός — Δεν ασκούν επιρροή
[Συνθήκη ΕΚ, άρθρο 85 επ. (νυν άρθρο 81 ΕΚ επ.)]
6. Ανταγωνισμός — Δημόσιες επιχειρήσεις και επιχειρήσεις στις οποίες τα κράτη μέλη χορηγούν ειδικά ή αποκλειστικά δικαιώματα — Ταμείο συντάξεων επιφορτισμένο με τη διαχείριση ορισμένων υπηρεσιών σχετικά με την ασφάλιση σε επαγγελματικό τομέα — Δεσπόζουσα θέση — Καταχρηστική εκμετάλλευση — Κριτήρια εκτιμήσεως — Αποκλείεται
[Συνθήκη ΕΚ, άρθρα 86 και 90 (νυν άρθρα 82 ΕΚ και 86 ΕΚ)]
7. Ανταγωνισμός — Δημόσιες επιχειρήσεις και επιχειρήσεις στις οποίες τα κράτη μέλη χορηγούν ειδικά ή αποκλειστικά δικαιώματα — Επιχειρήσεις στις οποίες έχει ανατεθεί η διαχείριση υπηρεσιών γενικού οικονομικού συμφέροντος — Ταμείο συντάξεων επιφορτισμένο με τη διαχείριση συστήματος επικουρικών συντάξεων των μελών ελευθερίου επαγγέλματος
[Συνθήκη ΕΚ, άρθρα 86 και 90 (νυν άρθρα 82 ΕΚ και 86 ΕΚ)]

1. Ναι μεν πρέπει να θεωρηθεί ότι, ως εκ της φύσεως και του αντικειμένου τους, οι συμφωνίες που συνάπτονται στο πλαίσιο συλλογικών διαπραγματεύσεων μεταξύ κοινωνικών εταίρων με σκοπό τη βελτίωση των συνθηκών απασχολήσεως και εργασίας δεν εμπίπτουν στο άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης (νυν άρθρο 81, παράγραφος 1, ΕΚ), πλην όμως ο αποκλεισμός αυτός από το πεδίο εφαρμογής της πιο πάνω διατάξεως δεν μπορεί να επεκταθεί σε συμφωνία που έχει μεν ως σκοπό να εξασφαλίσει ορι-

μένο επίπεδο συντάξεων για όλα τα μέλη ενός επαγγέλματος και, επομένως, να βελτιώσει μία από τις συνθήκες εργασίας των μελών αυτών, δηλαδή την αμοιβή τους, αλλά δεν συνήφθη στο πλαίσιο συλλογικών διαπραγματεύσεων μεταξύ κοινωνικών εταίρων.

Η Συνθήκη δεν περιέχει συναφώς καμία διάταξη που να ενθαρρύνει, όπως τα άρθρα 118 και 118 Β της Συνθήκης (τα άρθρα 117 έως 120 της Συνθήκης αντι-

καταστάθηκαν από τα άρθρα 136 ΕΚ έως 143 ΕΚ) καθώς και τα άρθρα 1 και 4 της Συμφωνίας για την κοινωνική πολιτική που συνήφθη μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας πλην του Ηνωμένου Βασιλείου, τα μέλη ελευθερίων επαγγελματιών να συνάπτουν συλλογικές συμβάσεις για τη βελτίωση των συνθηκών απασχολήσεως και εργασίας και να προβλέπει ότι, κατόπιν αιτήσεως των μελών των επαγγελματιών αυτών, οι συμβάσεις αυτές θα καταστούν από τις δημόσιες αρχές υποχρεωτικές για όλα τα μέλη των πιο πάνω επαγγελμάτων.

Εξάλλου όταν οι ιατροί αυτοί αποφασίζουν, στο πλαίσιο της εθνικής τους ενώσεως, να καταβάλλουν από κοινού εισφορές σε ένα μοναδικό επαγγελματικό ταμείο συντάξεων, ενεργούν ως επιχειρήσεις υπό την έννοια των άρθρων 85, 86 και 90 της Συνθήκης και όχι ως τελικοί καταναλωτές.

(βλ. σκέψεις 76-77, 82)

(βλ. σκέψεις 67-69)

2. Ασκούν οικονομική δραστηριότητα και, επομένως, αποτελούν επιχειρήσεις υπό την έννοια των άρθρων 85, 86 και 90 της Συνθήκης (νυν άρθρων 81 ΕΚ, 82 ΕΚ και 86 ΕΚ), χωρίς ο περίπλοκος και τεχνικός χαρακτήρας των υπηρεσιών τους και το γεγονός ότι ρυθμίζεται η άσκηση του επαγγέλματός τους να μπορούν να μεταβάλουν το συμπέρασμα αυτό, οι ανεξάρτητοι ειδικευμένοι ιατροί που παρέχουν, υπό την ιδιότητά των ως ανεξαρτήτων οικονομικών μονάδων, υπηρεσίες σε μια αγορά, αυτήν των εξειδικευμένων ιατρικών υπηρεσιών, και που λαμβάνουν από τους ασθενείς τους αμοιβή για τις υπηρεσίες αυτές και αναλαμβάνουν τους οικονομικούς κινδύνους σχετικά με την άσκηση της δραστηριότητάς τους.

3. Το δημοσίου δικαίου καθεστώς μιας επαγγελματικής οργανώσεως δεν εμποδίζει την εφαρμογή του άρθρου 85 της Συνθήκης (νυν άρθρου 81 ΕΚ), το οποίο, κατά το γράμμα του, εφαρμόζεται σε συμφωνίες μεταξύ επιχειρήσεων και σε αποφάσεις ενώσεων επιχειρήσεων. Επομένως, το νομικό πλαίσιο εντός του οποίου λαμβάνεται μια απόφαση ενώσεως επιχειρήσεων καθώς και ο νομικός χαρακτηρισμός που δίνεται στο πλαίσιο αυτό από την εθνική έννομη τάξη δεν επηρεάζουν τη δυνατότητα εφαρμογής των κοινοτικών κανόνων ανταγωνισμού και, ιδίως, του άρθρου 85 της Συνθήκης.

Το γεγονός ότι, στο πλαίσιο διαπραγματεύσεων με τις δημόσιες αρχές σχετικά με το κόστος των ιατρικών υπηρεσιών, μια ένωση ειδικευμένων ιατρών έχει ως κύρια αποστολή την προάσπιση των συμφερόντων των ιατρών αυτών, και ιδίως των εισοδημάτων τους, στα οποία περιλαμβάνονται οι επικουρικές συντάξεις, δεν είναι ικανό να αποκλείσει την

επαγγελματική αυτή οργάνωση από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 85 της Συνθήκης.

στήσουν υποχρεωτική την υπαγωγή στο πιο πάνω ταμείο συντάξεων.

(βλ. σκέψεις 85-86)

(βλ. σκέψεις 95, 97-101, διατακτ. 1)

4. Η απόφαση των μελών ελευθερίου επαγγέλματος να ιδρύσουν επαγγελματικό ταμείο συντάξεων επιφορτισμένο με τη διαχείριση συστήματος επικουρικών συντάξεων και να ζητήσουν από τις δημόσιες αρχές να καταστήσουν υποχρεωτική την υπαγωγή στο ταμείο αυτό δεν είναι αντίθετη προς το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης (νυν άρθρο 81, παράγραφος 1, ΕΚ). Συγκεκριμένα, η απόφαση ιδρύσεως ενός τέτοιου ταμείου συντάξεων δεν περιορίζει αισθητώς τον ανταγωνισμό εντός της κοινής αγοράς, καθόσον το κόστος του συστήματος επικουρικών συντάξεων ασκεί μόνον περιθωριακή και έμμεση επιρροή στο τελικό κόστος των υπηρεσιών που προσφέρονται από τα μέλη του επαγγέλματος αυτού. Επί πλέον, η αίτηση προς τις δημόσιες αρχές να καταστήσουν υποχρεωτική την υπαγωγή εντάσσεται στο πλαίσιο πανομοιότυπου καθεστώτος με εκείνο που υφίσταται σε πλείστα εθνικά δίκαια όσον αφορά την άσκηση κανονιστικής εξουσίας στον κοινωνικό τομέα. Το καθεστώς αυτό σκοπεί στη διευκόλυνση της συστάσεως επικουρικών συντάξεων, οι οποίες αποτελούν το δεύτερο βήμα του ολλανδικού συνταξιοδοτικού καθεστώτος, και συνεπάγεται ορισμένες εξασφαλίσεις. Κατά συνέπεια, τα άρθρα 5 της Συνθήκης (νυν άρθρο 10 ΕΚ) και 85 της Συνθήκης δεν απαγορεύουν απόφαση των δημοσίων αρχών να κατα-
5. Ταμείο συντάξεων το οποίο καθορίζει από μόνο του το ποσό των εισφορών και παροχών και λειτουργεί σύμφωνα με την αρχή της κεφαλαιοποίησης, το οποίο είναι επιφορτισμένο με τη διαχείριση συστήματος επικουρικών συντάξεων συσταθέντος από αντιπροσωπευτική οργάνωση των μελών ελευθερίου επαγγέλματος και στο οποίο η υπαγωγή έχει καταστεί από τις δημόσιες αρχές υποχρεωτική για όλα τα μέλη του επαγγέλματος αυτού, αποτελεί επιχείρηση υπό την έννοια των άρθρων 85, 86 και 90 της Συνθήκης (νυν άρθρων 81 ΕΚ, 82 ΕΚ και 86 ΕΚ).
- Ούτε η έλλειψη κερδοσκοπικού σκοπού ενός τέτοιου ταμείου συντάξεων ούτε η ύπαρξη στοιχείων αλληλεγγύης κατά τη λειτουργία του αρκούν για να αφαιρέσουν από το ταμείο αυτό την ιδιότητά του ως επιχειρήσεως υπό την έννοια των περιεχομένων στη Συνθήκη κανόνων ανταγωνισμού. Εξαναγκασμοί, όπως η επιδίωξη κοινωνικού σκοπού, η ύπαρξη των πιο πάνω στοιχείων αλληλεγγύης, καθώς και περιορισμοί ή έλεγχοι σχετικά με τις επενδύσεις που πραγματοποιεί το ταμείο αυτό, δεν εμποδίζουν να θεωρη-

θεί η δραστηριότητα του εν λόγω ταμείου ως οικονομική δραστηριότητα.

(βλ. σκέψεις 117-119, διατακτ. 2)

6. Αν ένα ταμείο συντάξεων έχει εκ του νόμου μονοπώλιο παροχής ορισμένων υπηρεσιών σχετικά με την ασφάλιση σε επαγγελματικό τομέα κράτους μέλους και, επομένως, σε σημαντικό τμήμα της κοινής αγοράς, πρέπει για τον λόγο αυτόν να θεωρηθεί ότι κατέχει δεσπόζουσα θέση υπό την έννοια του άρθρου 86 της Συνθήκης (νυν άρθρου 82 ΕΚ).

Όμως, απλώς και μόνον το γεγονός ότι ένα κράτος μέλος δημιούργησε δεσπόζουσα θέση με τη χορήγηση αποκλειστικών δικαιωμάτων υπό την έννοια του άρθρου 90, παράγραφος 1, της Συνθήκης (νυν άρθρου 86, παράγραφος 1, ΕΚ) δεν είναι, αυτό καθαυτό, ασυμβίβαστο με το άρθρο 86 της Συνθήκης. Κράτος μέλος παραβιάζει τις απαγορεύσεις των δύο αυτών διατάξεων μόνον όταν η σχετική επιχείρηση οδηγείται, απλώς και μόνο με την άσκηση των αποκλειστικών δικαιωμάτων που της έχουν χορηγηθεί, σε καταχρηστική εκμετάλλευση της δεσπόζουσας θέσεώς

της ή όταν τα δικαιώματα αυτά είναι ικανά να δημιουργήσουν μια κατάσταση εντός της οποίας η επιχείρηση αυτή οδηγείται σε τέτοια καταχρηστική συμπεριφορά.

Τέτοια καταχρηστική πρακτική αντίθετη προς το άρθρο 90, παράγραφος 1, της Συνθήκης υφίσταται ιδίως όταν κράτος μέλος χορηγεί σε επιχείρηση το αποκλειστικό δικαίωμα άσκησης ορισμένων δραστηριοτήτων και δημιουργεί μια κατάσταση εντός της οποίας η επιχείρηση αυτή προφανώς δεν είναι σε θέση να ικανοποιήσει τη ζήτηση που υπάρχει στην αγορά για δραστηριότητες αυτού του είδους.

(βλ. σκέψεις 126-127)

7. Τα άρθρα 86 και 90 της Συνθήκης (νυν άρθρα 82 ΕΚ και 86 ΕΚ) δεν απαγορεύουν να χορηγήσουν οι δημόσιες αρχές σε ταμείο συντάξεων το αποκλειστικό δικαίωμα διαχείρισης του συστήματος επικουρικών συντάξεων των μελών ελευθερίου επαγγέλματος.

(βλ. σκέψη 130, διατακτ. 3)